

JURAJ TRANOVSKÝ – 420

CITHARA SANCTORUM – 215

Pobelohorský exulant Juraj Tranovský je veľkým evanjelickým pojmom. Narodil sa pred 420 rokmi (podľa Tranovského kalendára na rok 2012 to bolo 9. februára 1592, podľa iných údajov 17. či 27. marca, resp. 9. apríla 1592) v Těšine v Sliezske. Právom je označovaný ako rodák sliezsky – Slezan podľa deda z Tránovic; iní ho majú za Čecha či Moravana, iní za Poliaka. No Jozef Miloslav Hurban ho v známej eseji *Slovensko a jeho život literárny* nenazval (ako sa podpisoval a mnohí ho tak dodnes nazývajú) Jiříkom, ale prihovril sa mu iřečito ako k Slovákov: Durko Tranovský! Mal na to (a my s ním) významný dôvod: Tranovským zozbierané piesne, ktoré vydal v spevníku *Cithara sanctorum* (Levoča 1636), nazývanom i *Tranoscius*, podľa Hurbana „do dnešného dňa v tisícoch a tisícoch viťiskov medzi Slováckmi evanjelickými kolujú. Tranovský sám bol najhोjnejší skladateľ a prekladateľ pjesní, takže mu ostalo meno »slovenského Luthera“.

Hurban to povedal presne: slovenský Luther! Veď Tranovského *Cithara sanctorum* – Cithara svätých pre luteránske Slovensko vytvorila základy slovenského evanjelického spevu. A evanjelický spev, echo Slova Božieho, formoval a integroval

evanjelickú cirkev slovenskú ako mimoriadne významný kresťanský fenomén v dejinách Slovenska. Posilňoval ju, povzbudzoval a upevňoval v reformačnom

odhodlaní a presvedčení v slzavých časoch protireformácie. Piesňami budoval Kristom vykúpenú cirkev.

„Slovenský Luther“ v Cithare vospieval verne princípy evanjelického kresťanstva. Známu sa napríklad stala *Pieseň obsahujúca v sobě všetky částky Katechizmu od kněze Jiříka Tranovského*. V jeho piesňach sa zračilo pokánie a pokora Pánových služobníkov, rezonovala v nich doba i cirkevný rok: Vianoce, Veľká noc, Svätý Duch. V temrave časov „dvojnásobnou modlitbou“ otvárali srdcia, svedomie prečisťovali dnes takmer neznámou sebareflexiou. Pomáhali prežiť doma i v novej vlasti, vo väzeniach i na galejach. Zvestovali nádej na odpustenie hriechov – na spasiteľskú Milosť Božiu. Aj preto sa stali milovanými piesňami milovaného kancionála. Kresťan, ktorý s ním prichádzal na bohoslužobné príležitosti, žena či muž, šľachtic či poddaný, alebo slobodný človek novej doby, zostane navždy nezabudnuteľným zjavom slovenských evanjelických storočí. Dejiny si ho zapamätali v Liptove i v Gemeri, v Turci i na

Záhorí, na Považí i v Novohrade, v Prešove i v Pešti, na Dolnej zemi i v USA. Bol znamením doby. Inšpiroval dôstojnosť a vznešenosť. Svätosť. To všetko sa odrážalo vo vďačnom speve, ktorý sa vinul k nebesám, napríklad v speve matiek našich výnimočných básnikov, Hviezdoslava i Kraska. A dodnes nad všetku pochybnosť, ako by povedali otcovia, „vonía“ v tichých ranných či sviežich nedeľných predpoludniach, popoludniach i večeroch všetkým, ktorí v sebe cítia dávnu pieseň.

Nečudo, že *Cithara sanctorum* vierou, naplňanou láskou, rozsievala nádej, ktorá posilňovala cirkev i národ. A navidomoči s nimi rástla, rozrastala sa. Mohutnela v speve. Presne to vyjadril Štefan Krčméry: *„Ako by sa žiadalo vidieť skutočným básnickým okom Tranovského. Sliezsky človek po behohorskej bitke kráča po pažití liptovskej a spieva Hospodinu. Z jeho pera vychodí slovo Lutherovo tak ako málokde. I najväčší z dnešných sotva by vládali závodíť s ním. A geniálny človek tento sotva zavrel oči, už jeho kniha rástla. Do konca stoletia bol z príka kmeň a v nasledujúcom stoly rozšumela sa bohatá koruna. Miazgu pila koreňmi hlboko pustinými z najlepšej minulosti kresťanskej. Či až po žalmy. Ozrutná lipa akási. A ako zjednotilo sa Slovensko vôňou, keď vysypala sa listím kvetu! Lebo boli decéniá, keď z Transcía spievali i kraje dnes už kompaktné katolicke.“*

Tranovského piesne prenikajú aj do dnešných dní. Neraz spievame ich súčasné slovenské podoby. Ale málo o nich vieme: história, ktorá bola vždy označovaná za matku múdrosti, sa dnes neraz bezducho považuje za starú a neplodnú barabižeň, dobrú na smetisko. Písmo, ktoré je samo osebe aj históriou biblického ľudu, však hovorí inak: Pozorujte svojich vodcov a napodobňujte ich vieru! Aj tento odkaz Novej zmluvy možno vnímať na pozadí snáh, ktoré viedli „našich starých“, váženého čáčovského seniora Jána Moc-

ka napríklad, k vybudovaniu Tranovského knižnice, v ktorej, ako sníval, mali byť všetky vydania Cithary, ale i Zpěvníka, ako aj všetkých ostatných tlačených i rukopisných kancionálov, spevníkov a spevníčkov, funebrálov, no i agiend, modlitebníkov, katechizmov či iných kresťansko-evanjelických kníh. Ako je známe, Tranovského knižnicu, ktorú sa mu len sčasti podarilo vytvoriť, daroval v roku 1907 spolku Tranoscus v Liptovskom Mikuláši, kde ju ďalej opatrovali a budovali vzácní muži slovenského evanjelického života, Jur Janoška a Ľudovít Šenšel, bádateľsky edície Cithary ozrejmovali mnohí ďalší, najmä Ján Ďurovič a Ján Čaplovič.

Dnes – po vyše storočí – sa Tranovského knižnici venuje Slovenská národná knižnica v Martine, ktorá má na najbližšie dva roky (ako výskumnú modelovú úlohu) naplánovanú jej revitalizáciu, očistu a konzervovanie, aktuálnu katalogizáciu, elektronický katalóg i veľmi žiaducu digitalizáciu, vystavenie na webovej stránke. Dôležitým predpokladom tohto „aktuálneho sna“ je čerstvá, v týchto dňoch v Slovenskej národnej knižnici vydaná kniha *Cithara sanctorum*. Bibliografia, ktorú autorsky spracovala Mgr. Eva Augustínová, PhD., je prekvapujúco bohatá. Dokazuje, že *Cithara sanctorum* bola na Slovensku a v zahraničí vydaná minimálne 215-krát. To znamená, že ju možno považovať za ozajstný monument slovenskej duchovnej, kresťansko-evanjelickej, ale i knižnej kultúry ako takej. Bibliografia je priekopníckym dielom. Významne prekonáva doterajšie evidencie Cithary, a to nielen počtom zistených vydání, ale aj korektnosťou popisu. Podáva úplné bibliografické záznamy jednotlivých edícií a zhromaždený masív rozmnožuje prostredníctvom registrov o špecifické analytické rezy – registre tlačiarov a tlačiar-

ni, vydavateľov, nakladateľov a kníhkupcov, zoznam autorov a ostatných pôvodcov piesní Cithary a jej prídavkov i zoznam fingerprintov (umožňujú identifikáciu defektných edícií bez titulného listu či tirážnych údajov). Pozoruhodné sú aj rozsiahle tabuľky počtu piesní podľa jednotlivých vydání a tiež výskytu piesní vo vybraných vydaniach *Cithara sanctorum* a jej prídavkov.

Dielo Evy Augustínovej, ktoré vyšlo (s vročením 2011) na 380 stranách, je najsilnejším kvalifikovaným predpokladom revitalizácie a možného knižného komplementarizovania či digitálneho dobudovania Tranovského knižnice. A je aj príkladom, ako zachraňovať národné kultúrne dedič-

stvo a v ňom pramene slovenského duchovného života, ako dokazovať ich historický význam v slovenskom národe i medzi národmi, dokumentovať vyslovene priamu súvislosť medzi milovaním evanjelickej piesne a rastom evanjelických osobností, ktoré sa zaslúžili o také biblické charaktery v kresťanskom živote na Slovensku, aké v našom národe v súčasnosti neraz chýbajú v zápasoch proti čoraz zhubnejšiemu pokrytectvu a cynizmu.

Je isté, že naše časy si žiadajú nové piesne, nových Tranovských. Dávny, dnes už 420-ročný Jiřík – „Ďurko“ Tranovský by sa z nich radoval. A pozval by ich, ako i nás naďalej pozýva k piesni znejúcej ponad časy:

*Kdo proti nám, kedyž Bůh s námi jest? Živí i mrtví jsme Jeho.
 Ďábel, smrt, peklo, žádná neřest Neodloučí nás od Něho.
 Meč, povodeň, žalář, oheň, Ni zlost světa všeho.
 Buď Jeho jméno, od nás chváleno Až na věky.*